

HÍRLEVÉL

AZ EGYHÁZI KÖNYVTÁRAK EGYESÜLÉSÉNEK NEGYEDÉVES HÍRLEVELE

4

XXI. ÉVFOLYAM

Az Egyházi Könyvtárak
Egyesülésének negyedéves
hírlevele

A kiadvány változatlan formában és tartalommal
szabadon terjeszthető, felhasználható,
nyomtatható, sokszorosítható és korlátozás
nélkül közzétehető. Ez a Mű a Creative Commons
Nevezd meg! 4.0 Nemzetközi Licenc feltételeinek
megfelelően felhasználható.

Lezárva: 2024. november 20.

Felelős szerkesztő: Bálint Ágnes

Szerkesztő: Varga-Kohári Mária

A címlapon az Országgyűlési Könyvtár

A hátapon a Parlament egykori
főrendházi ülésterme

Fotók: Bálint Ágnes, Visky Ákos László
(MNMKK OSZK), Schmelcz-Pohánka Éva,
Tamási Balázs, Tima Annamária,
Varga-Kohári Mária, osb.hu, szon.hu

Tipográfia, tördelés: Mikáczó Kamilla

Az Egyesülés székhelye:
1092 Budapest, Ráday u. 28.

A szerkesztőség címe:
4026 Debrecen, Kálvin tér 16.
E-mail: balint.agnes@silver.drk.hu
Telefon: +36-30-797-2642

ISSN 2416-0229 (online kiadás)

Tartalomjegyzék

3 | BÁLINT ÁGNES: Beköszöntő

4 | BÁLINT ÁGNES: A-IA-CIA-Reziliencia

9 | TALLÉR LILI: „Istennek Kintses Tárháza” – Az esztergomi
Bibliotheca ferences vonatkozású ritkaságai

10 | DR. SCHMELCZER-POHÁNKA ÉVA: Klimo György
pécsi püspök könyvészeti kincsei
A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár jubileumi kiállítása

18 | DR. TAMÁSI BALÁZS: Fenntarthatóság az európai egyházi
könyvtárakban

24 | VARGA-KOHÁRI MÁRIA: Múlt, örökség, érték
Beszámoló a Váci Egyházmegyei Könyvtár őszi rendezvényeiről

27 | SZOLNOKI ATTILÁNÉ: Lappangó dokumentum

28 | BÁLINT ÁGNES: Magyar Könyvtárosok IX. Világtalálkozója

32 | Kitüntetések

33 | EKE szakmai nap februárban

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése a magyarországi és határon túli magyar egyházi-felekezeti könyvtárak ökumenikus szellemiségű szakmai-érdekképviselői szervezete. 1994-ben alakult, 1995 őszén jegyezte be hivatalosan a Fővárosi Bíróság. Az Egyesülés legfőbb szerve a közgyűlés. Az ügyeket az elnök, titkár, kamarás, felügyelőbizottság és a tisztagú elnökség intézi. A közgyűlés évente ülésezik, a többnapos összejövetel programjában a közgyűlésen túl tudományos konferencia, szakmai délelőtt, valamint ökumenikus lelki program is szerepel. Az összejöveteleket minden évben más-más felekezet és könyvtár rendezi. Az Egyesülés tagjai az egyházi könyvtárak (intézmények). Az egyesületnek jelenleg 62 tagkönyvtára van, 30 könyvtár szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén. Az egyesülethez a könyvtárak mellett pártoló tagként magánszemélyek is csatlakozhatnak. Tiszteletbeli tagjaik közé választják azokat a magánszemélyeket, akik az egyházi könyvtárak érdekében vagy tudományos munkásságukban kiemelkedő tevékenységet folytatnak. Az Egyesülés szakmai napokkal, továbbképzésekkel, kiadványokkal igyekszik előmozdítani az egyházi gyűjtemények szakmai munkáját. A külső és belső kommunikáció az évente négyszer megjelenő EKE Hírlevél, az EKE honlap, az EKE levelezőlista, illetve az EKE Facebook és az UNITAS (Egyházi Könyvtárak Közös Katalógusa és Információs Portálja) segítségével történik. Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése 2002 óta tagja a BETH-nek (Bibliothèques Européennes de Théologie), az európai teológiai könyvtárak egyesületének.

Kedves Kollégák!

Élménydús őszt élhettem meg – és remélem, nem vagyok ezzel egyedül. Szeptemberi szakmai napunkon a reziliencia kérdésével foglalkoztunk, illetve helyesebben két avatott pszichológus és coach, szervezettejesztő foglalkozott velünk. Először történt meg, hogy a rendezvényről visszajelzést kérő űrlapunk tartalmát, természetesen a szerzők tudtával, de anonim módon, teljes egészében befoglaltam a rendezvényről szóló beszámolóba, hogy az élményt, amelyet a közös munka jelentett, átélhessék, átérezhessék azok is, akik nem tudtak – vagy nem akartak? – jelen lenni. Több tudományágban bizonyítást nyert, sőt picit már közhelynek is számít, hogy a hosszú távú szakmai siker alapja nem a faktuális tudás: nem a magas elméleti ismeretek megszerzésén múlik, hogy ki mire viszi, de még csak a gyakorlatban eltöltött évek sem garantálják, hogy bárkinek a pályája szép (hasznos, gyümölcsöző) ívet fog leírni. Hanem a személyiség – a stabil, nyitott, változni képes, derűlátó, a rossz tapasztalatot, a bukást, a frusztrációt is integráló és hasznosító személyiség az, aki hosszú távon sikeresnek bizonyul, mert reziliens működése minduntalan visszavezeti abba a harmóniába, amely belülről jellemzi.

A másik nagy élmény a Magyar Könyvtárosok IX. Világtalálkozója volt. Bevallom, először vettem részt ezen a konferencián, eléggé kívül volt eddig a szakmai látókörömben. (Hogy miért? Arról majd máskor.) Az EKE elnökeként kaptam meghívást és felkérést is egy előadásra. Lelkesen készültem, mert lépésről lépésre követni tudtam, milyen fáradhatatlanul készülnek a szervezők. Kimondhatatlan büszkeség

és öröm volt az Országházban konferenciázni, a Széchényi Könyvtár előadói pódiumának stílusos berendezése a filmes világ gáláira emlékeztetett. Jó volt végre kihúzni magunkat, és azt átélni, hogy méltóképpen ünnepelhetünk, találkozhatunk és tervezhetjük a magyar gyűjtemények digitális jövőjét. Váratlan örömforrás volt, hogy előben találkozhattam a Kongresszusi Könyvtár munkatársával, Sike Erikával, akivel dolgoztunk is egy munkahelyen, ha nem is azonos időszakban, és akinek majd két évtizeddel ezelőtt rendszeresen követtem könyvtári témájú blogját, amely inspirált, bátorított és nyitogatta a látókörömet.

Örömeinkről számolnak be Kollégáink is. Ebben a lapszámban kiállításokról, egy véletlenül előkerült, fontos adatokat tartalmazó lappangó dokumentumról adunk hírt, és természetesen öröm, hogy köszönhetjük ki-tüntetett kollégáinkat is.

Kedves Kollégák, írjanak nekünk! Osszák meg örömeiket, a mindennapi sikereket és – ahogy nem áttallom kérni – a nehézségeket is. Találkozzunk 2025. február 20-án legközelebbi szakmai napunkon!

Addig pedig csendességet hozó adventi várakozást, áldott karácsonyi ünnepeket és az újat kezdés lehetőségével megajándékozó újesztendőt kívánok!

BÁLINT ÁGNES

Tiszántúli Református Egyházkerület
Közgyűjteményei
EKE elnök

A-IA-CIA-Reziliencia

Az EKE 2024. szeptember 24-én tartott szakmai napjának témája a megújulás jegyében a reziliencia volt. Elméleti előadás és tapasztalatszerző workshop formájában tárták fel előttünk meghívottaink, a HR Partner Consulting cég munkatársai, Galambvári Gabriella tréner, senior tanácsadó, változásmenedzsment szakértő és Kuna-Várhelyi Gábor, senior tréner és coach a reziliencia megértésében és fejlesztésében kulcsfontosságú ismereteket és eszközöket.

A szakmai napjainkról szóló beszámolókat legfőképpen azért szoktuk közzétenni, hogy mindazok, akik nem tudtak résztvevőként jelen lenni, nemcsak fogalmat alkossanak az elhangzottakról, de a felkereshető források, linkek segítségével valamelyest pótolni tudják, amiből kimaradtak. Ezt a célt ez a beszámoló nem tudja elérni, mert az élmény, amelyben közösen részesültünk, nem reprodukálható, a közösen elvégzett munka megmarad egyszeri és talán meg-

ismételhetetlen eseménynek és élménynek. Konferenciákon és szakmai napokon is sokszor előfordul, hogy résztvevőként elfáradok, lankad a figyelmem, kis pihenés-elkalandozás után önfegyelmező módon kell visszakapcsolódnom. Ez itt most nem fordult elő. A nap folyamán elosztott elméleti és gyakorlati feladatok is interaktívak voltak, végig gondolkodni, reflektálni, mérlegelni, viszonyulni kellett, felidézni, elemezni, hogy az elhangzó információk és összefüggések

milyen tapasztalatokat, emlékeket idéznek fel, hogyan erősítik meg vagy éppen helyezik más összefüggésbe szakmai és egyéni tapasztalataimat, és mindezt úgy, hogy egyáltalán nem éreztem a fáradás jeleit, sőt rendkívül jó érzelmi-hangulati állapotba kerültem.

A téma fontosságát és aktualitását az adja, hogy világszerte egyre nő a depresszió és a stressz okozta munkahelyi hiányzás, illetve teljesítményromlás, és aggasztóan magas az ilyen zavarokkal küzdők ellátatlanságának az aránya (35-50%). Ezen a Covid-19 járvány csak tovább rontott. A változások gyorsasága, intenzitása és a közöttük levő összefüggés-láncolatok miatt ma már nem egyszerűen egy állandósult krízisről, hanem polikrízisről beszélhetünk, amelyben a klíma, a gazdasági rendszerek, a politikai erőviszonyok és berendezkedések instabilitása fenyegető folyamatokat gerjesztenek, és ezek alapot adnak a fentebb jelzett zavarok kialakulásához és állandósulásához. Ebből a háttérből nem nehéz belátni, hogy a nem támogató munkahelyi környezet közvetlen negatív hatással van a munkatársak lelki egészségére. A reziliencia e hatások csökkentését, az ellenállást, az egészséges alkalmazkodást hivatott elősegíteni.

A reziliencia az anyagtudományból származó szak kifejezés. „Általános értelemben rugalmas ellenállási képesség, azaz valamely rendszernek – legyen az egy egyén, egy szervezet, egy ökoszisztéma vagy éppen egy anyagfajta – azon reaktív képessége, hogy erőteljes, meg-megújuló vagy akár sokszerű külső hatásokhoz sikeresen adaptálódjék. A reziliencia a pszichológiában lényegében azt a tulajdonságot

vagy helyesebben képességet jelöli, hogy az ember gyorsan vissza tudja nyerni eredeti, jó állapotát testi-lelki szenvedés, illetve nehéz élethelyzetek átélése után.” [[https://hu.wikipedia.org/wiki/Reziliencia_\(pszichol%C3%B3gia\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Reziliencia_(pszichol%C3%B3gia))] Előadókink hangsúlyozták, hogy a reziliencia nem erő (ki mennyit bír ki, minél többet, annál jobb), hanem rugalmasság (minél hamarabb visszanyerni az egyensúlyt, az egészséges állapotot, sőt egy-egy sokk, nehéz tapasztalat után elérni egy magasabb működési szintet, amelyet a poszttraumás növekedéssel szoktak leírni).

A reziliencia fogalmának megértéséhez alkotó-elemeire bontottuk a fogalmat. Beszéltünk az ember biztonság és kontroll iránti igényéről, ha mindkettő egyszerre sérül, az magas stresszel jár. Selye János meghatározása alapján különbséget tettünk a stressz kétféle formája között, a viselkedést mobilizáló, koordináló, teljesítménynövelő eustressz és a szétziláló, merevséget, rugalmatlanságot szülő distresszről. A reziliencia a sikeres érzelmszabályozással szoros kapcsolatban van, és mindkettő megfelelő kis lépéseken alapuló technikákkal és önreflexióval fejleszthető.

Az érzelmszabályozás elveinek megismeréséhez megpróbáltuk közösen definiálni, mi az érzelem. Az evidenciaként és egyébként helyesen használt fogalomnak nehezen tudtunk jó meghatározást adni. Van benne egy tudattalan, automatikus és villámgyors értékelési mozzanat, hiszen nem a hatásra reagálunk érzellemmel, hanem arra, hogy milyennek értékeljük – veszélyes, kockázatos, stb. –, ami nagyon szubjektív, és erősen befolyásolja a hangulatunkat, gondolkodásun-

kat, döntéseinket és viselkedésünket is, és nem biztos, hogy megfelelően van hangolva, azaz például nem reagálunk túl kevésbé veszélyes helyzeteket, információkat, stb. Az érzelmek azonban bizonyos korlátok mentén szabályozhatóak.

A szabályozás a realitáskontrollon keresztül kezdődik. A valóság és annak szubjektív megélése szinkronban kell hogy legyen – ellenkező esetben a belső feszültség például eltérítheti a gondolkodást a produktív problémamegoldástól. Vannak olyan gondolkodási sémák, amelyek ezt a torzulást, aszinkront erősítik fel a realitás értékelésében és érzékelésében. Ilyenkor a realitáskontrollt visszaállító kérdések segíthetnek abban, hogy az érzelmszabályozás megvalósuljon. Az önreflexió önmagában érzelmszabályozó technika, azaz ha képes az ember arra, hogy egyet hátralépve kívülről tekintsen magára, gondolkodására, működésére, és akkor minden, amire önmagával kapcsolatban ráébred, érzelmszabályozó ismeretté tud válni. Az önreflexió soha nem azonos az önkritikával – hangsúlyozták trénerünk – sőt, az önkritika a legkevésbé produktív a személyiségfejlődés szempontjából. A kitartó önreflexivitás egyéni „használati utasítást” képes létrehozni önmagunkhoz.

Egy harmadik eszköz az érzelmszabályozásra a kontrollkörök használata mint gondolkodási mód. Két képzeletbeli koncentrikus kör jelöli azon dolgok határát, amelyeket 100, illetve 1-99%-ban kontrollálni tudunk. Mindkét körön kívül helyezkednek el a 0%-ban kontrollált dolgok, amelyekkel kapcsolatban semmilyen cselekvési lehetőségünk nincs, kizárólag alkalmazkodni tudunk hozzájuk. A köztes dolgoknál azonban meg kell találni, hogy a kontrollélményt milyen cselekvéssel tudjuk visszaszerezni vagy növelni. Két fontos, megfontolásra érdemes tanácsot kaptunk: eldönteni, hogy egyáltalán a mi feladatunk-e, hogy megoldjunk-kontrolláljunk, illetve ha kevés ráhatásunk van valamire, nagyítsuk ki, bontsuk elemeire, és a részeit vizsgáljuk át, hogy azok közül van-e olyan, amelyben a kontrollt gyakorolni tudjuk. Így elválík, amihez alkalmazkodni kell, attól, ami a kontrollérzetünket emelheti.

Egy további technika az A-B-C technika, az angol activating event, belief és consequences rövidítések-ből alkotott betűszóval. Lényege az, hogy a kiváltó esemény és az érzelmi reakciók vagy következmények között elhelyezkedő „fekete dobozunkat” kell átvizsgálni, megérteni, amelyben a hiedelmeink vannak, és amelyek felelősek vagy magyarázzák azt, hogy miért éppen úgy reagáltunk, ahogy. Ezek a reakciók szintén újrhangolhatóak valamelyest, amennyiben a belátás, az önmegértés megtörténik.

A szakmai nap délelőtti részén olyasmikkel foglalkoztunk, amiket a magánszférában is hasznosíthatunk, személyiségünkkel, önismeretünkkel, működésünkkel kapcsolatos volt a fókuszunk, és amelyekre szakmai területen nyújtott teljesítményünk is sokban ráépül. A délután folyamán ezen ismereteket a szervezetek, intézmények szintjére emeltük, és azt vizsgáltuk meg, hogy a biztonságérzetet és a kontrollt, a cselekvés lehetőségét, illetve ezek összefüggéseit hogyan éljük meg saját munkahelyeinken. Tulajdonképpen egy szervezeti reziliencia-térképet rajzoltunk meg hat ismérv értékelése révén. Ezek a következők voltak: empátia, elfogadás; bizalom; támogatás, együttműködés – a biztonság oldalán, és tudásmegosztás; optimizmus; rugalmasság (gyors reakció képessége) a kontroll vagy cselekvés oldalán. A tréner által feltett segítő-vezető kérdésekre adott válaszainkat párban megosztottuk egymással, és meg is rajzoltuk egyéni reziliencia-térképünket. Ezután a flipcharton piros ponttal jelöltük, hogy a skálának melyik pontjára helyezzük intézményünket, illetve kis x-szel azt, ha fejlesztendő területnek gondoljuk munkahelyünk esetében. A kirajzolódó közös reziliencia-térkép értékelését közösen végeztük el, és mindannyiunk számára meglepő eredményt hozott, hogy mennyivel erősebbnek tartjuk a biztonsági oldalt a cselekvéssel szemben, és ennek okairól folytattunk érdekesítő beszélgetést.

A nap záróetapjában még messzebbre tekintettünk: a reziliencia helyét kerestük a szakmánk egészének összefüggésében. Összegyűjtöttük azt is, hogy milyen haszna lenne annak, ha az optimizmusunkon javítani tudnánk. A legnagyobb tét természetesen az, amit utoljára vettünk górcső alá, hogy ti. hogyan

tudnánk (szakmai) közösségként úgy megújulni, hogy a gyorsan változó bizonytalan világban a társadalom hasznosíthassa a nálunk levő tudást és értékeket is. Ezek a kérdések olyan inspirációt és kihívást jelentenek, amelyeket újra és újra érdemes átgondolni saját intézményeink, az EKE és az egész könyvtáros szakma vonatkozásában is.

A szakmai nap tematikájának ismertetését hadd egészítse ki néhány idézet a résztvevők tollából, hogy valamelyest érzékeltetni tudjuk a nap érzelmi hőfokát, hangulatát, mozgalmasságát:

„Jó volt kiszakadni a hétköznapi taposómalmából és a többiekkel kapcsolódni, közös feladatokon dolgozni. Tetszett, hogy semmi olyat nem erőltettek ránk, amit nem akartunk. Az elhangzott előadások és a gyakorlatok hasznosak és gondolatébresztőek voltak.”

„A tréning segített az érzelmek tudatosításában, az érzelmek mozgatórugóinak felfedezésében és főleg érzelmeim aktív kezelésében. Sok -sok jó ötletet hallottam, több jó gyakorlatra figyeltem fel, így a kontrollkörök a feszültségoldásban; az érzelmi térkép a társas kapcsolatok: a magán és munkahelyi kapcsolatok gyümölcsözővé formálásában; saját fekete dobozom megfejtése pedig a nyugalmam és türelmem növekedéséhez járulhatnak hozzá.”

„Egy-egy szakmai tréning mindig megerősít abban, hogy a könyvtárosok nagy része mennyire nyitott és komolyan veszik az élethosszig tartó tanulást. Már a mai napon is elgondolkodtatott az, hogy vajon nekem kell-e többet beletennem, mint amennyit elég.”

„Pedagógus alapidiplomával rendelkezem. A pszichológia mindig is érdekelt, könyvtárosként is sokat olvasok ilyen témájú könyveket. Mégis olyan új világot nyitottak meg számomra, amelynek egy részéről fogalmam sem volt. Feltöltődve éreztem magam a nap végére.”

„Nagyon hasznos, érdekes volt a tréning. Sok dolgot felismertem az életemben, így jobban tudatosítható. A szakmai, intézményi vonatkozásban persze több konkrétum van, ezt mi tudtuk hozzátenni, ehhez kevés volt az idő.”

„Vezérfonalat adott a kezembe személyes feladatok/ problémák hatékonyabb megoldásához.”

„Élmény, hogy gátlásaim oldódtak: eddig ismeretlen kollégákkal is sikerült beszélni, kicsit megismerni őket, köszönhetően az interaktív feladatoknak. Saját szakmai és magánéletemre vonatkozóan is kaptam segítséget.”

„Minden közösségben, így a munkahelyen is fontos az emberek személyes kapcsolódása egymáshoz, hogy egy csapat legyenek, közösen, egymást támogatva tudják megoldani a különböző helyzeteket, ezáltal sokkal hatékonyabbá válhat a szervezet működése.”

„Megerősített, jó irányban haladunk. És kitartásra buzdított. Jó közösségi élmény is volt.”

„A mai folyamatosan változó, rendkívül stresszes világban, szinte kötelező lenne minden intézményben, minden szervezet számára ez a fajta egészségpszichológiai megközelítése mind az egyes személyek, mind a szervezetünk hatékony, biztonságos és innovatív működése érdekében. A szakemberek által ismertetett módszereket be fogom építeni a mindennapi életembe, életünkbe, annak érdekében, hogy az elkerülhetetlen stresszhelyzetekre valóban rugalmas ellenálló-képességgel tudjuk reagálni.”

„Biztosan mindenki volt már olyan helyzetben, amikor váratlan helyről érkezett segítség. Nekem most ilyen volt ez a tematikus nap, amire talán a meghívó elolvasásakor regisztráltam is. Sok esetben gondolkodom még, később visszatérek a programleíráshoz, vagy teljesen félreteszem. Most úgy éreztem, ezen részt kellennem.”

Nem csalódtam, jó volt összefoglalóan hallani és gyakorlatba is átültetni az érintett témát. Sajnos nem volt idő arra, hogy többet beszéljünk magunkról, a témával kapcsolatos érintettségünkről, de bizonyára nem is minden résztvevő tette volna ezt szívesen.”

„A személyes reziliencia fejlesztése is hozzájárul a csapatomunkához nagy mértékben, de még eredményesebb lehet, ha közösségként, együtt dolgozunk azért, hogy rugalmasabbak legyünk, ezáltal gyorsabban és könnyebben tudjunk reagálni a változásokra, adott esetben a krízishelyzetekre is.”

„Kellenek még ilyen programok! Jó volt körüljárni a témát!”

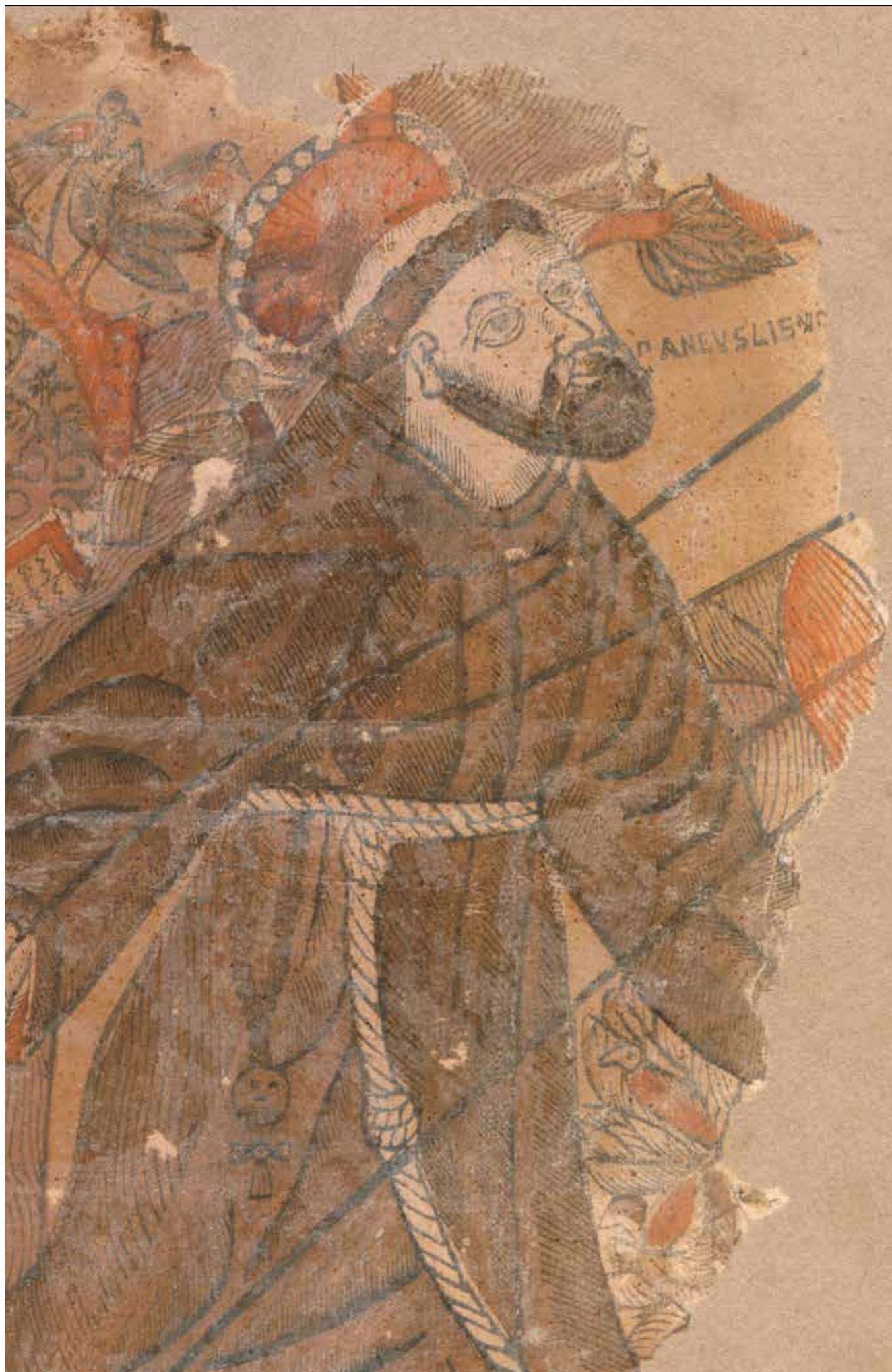
A szakmai napot az NKA a 208104/00073 számú pályázat keretében támogatta.

BÁLINT ÁGNES

Tiszántúli Református Egyházkerület

Közgyűjteményei

EKE elnök

„Istennek Kintses Tárháza” – Az esztergomi Bibliotheca ferences vonatkozású ritkaságai

Assisi Szent Ferenc stigmatizációjának 800. évfordulója alkalmából könyvtárunk új időszak kiállítással csatlakozik a Ferences Család ünnepléséhez. A tárlat 2025. június 30-ig tekinthető meg, megnyitóját szeptember 25-én tartottuk.

Kiállításunk az „Istennek Kintses Tárháza” címet viseli Losteiner János Leonárd ferences szerzetes (1744–1826) 1810 körülre datálható kézírata után. A csíksomlyói kegyhely és búcsú első leírását tartalmazó ritkaság egyik példányát gyűjteményünk őrzi. Emellett témánkat, a stigmatizációt ábrázolja egy metszettöredék is, amely az 1497-ben Augsburgban, Johann Schönspergernél nyomtatott Schedel-féle *Liber chronicarum* kötéséből került elő. E két központi tárgy mellett megtekinthetők gyűjteményünk olyan kézíratos és nyomtatott darabjai, metszetei, oklevelei, melyek szerzőség, keletkezés, használat vagy téma alapján a Ferences Rend magyarországi történetéhez kapcsolódnak, de kiegészülnek más európai térségek vonatkozásaival is. Kiállított anyagunkban szerepel többek között egyik nyelvemlékünk, az óbudai klarisszáknál a 16. század elején készült *Nagyszombati kódex*, Laskai Osvát és Temesvári Pelbárt műveinek számos kiadása, a pozsonyi klarisszák sáfárának szóló utasítás és különböző ferences rendházak tulajdonbejegyzéseit tartalmazó kötetek.

A megnyitó keretét a Szent Antal Ferences Gimnázium kórusának zenei szolgálata adta, Varga Kapisztrán OFM vezetésével. Az ünnepség elején a *Verna hegy a Szent Keresztnek*, zárásaként pedig a *Fordulj hozzám, Ferenc testvér* kezdetű éneket adták elő. Az egybegyűlteket Szalai Katalin igazgató köszöntötte, majd Varga Kapisztrán tartotta a nyitóbeszédet.

Ebben kiemelte, hogy az ország prímási székhelyének élete számos ponton fonódik össze a magyar ferencességgel, és ennek írásos bizonyítékait jól nyomon követhetjük a könyvtár állományában is. Szép példa

Szent Ferenc zsolozsmájának kialakítása az esztergomi rítus számára, amelyhez a káptalan a magyar rendtartománytól kért és kapott olvasmányanyagot Celanói Tamás *Vita brevior*-jából a 13. században. Ez a szöveg olvasható a kiállított, 1513-ban nyomtatott *Breviarium Strigoniensis*-ben is, és egészen 1630-ig volt használatban. Bonaventura Hocquard 17. századi kölcsönjegye és Keményffy Kálmán Dániel OFM (1866–1935) egykori könyvtáros idekerült kötetei azt is példázzák, hogy mennyit „tesz hozzá” egy-egy tárgyhöz, ha mögüle feltárul a hozzá fűződő emberi sors.

Alkalom nyílt a jó hangulatú beszélgetések és tárlatvezetés mellett a hangos installációnknál a sok évszázados szövegemlékekben való elmélyülésre is. Örömünkre szolgált, hogy sok szakembert, kollégát és érdeklődőt fogadhattunk a megnyitón az ország több pontjáról.

A kiállítás létrejöttéhez nyújtott segítségükért külön köszönetünket fejezzük ki Kontsek Ildikó igazgatónak a Keresztény Múzeumból kölcsönkapott képekért, Horányi László színművésznek a hangzó installációért, az esztergomi ferences és a szécsényi klarissza nővéreknek, Varga Kapisztrán atyának, a ferences diákoknak pedig a zenei szolgálatért.

TALLÉR LILI
Esztergomi Főszékesegyházi
Könyvtár

Klimo György pécsi püspök könyvészeti kincsei

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár jubileumi kiállítása

Könyvtártörténeti jubileumot ünnepelt 2024-ben a Pécsi Egyházmegye, hiszen 250 éve, 1774 tavaszán nyitotta meg a köz számára Klimo György pécsi püspök (1751–1777) bibliotékáját, amelyet Magyarország első nagy nyilvános könyvtáraként tartanak számon. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár mint 20. századi, a püspökség kezelésében maradt utódkönyvtár 2021 őszétől lett őrzője a korábbi püspöki könyvgyűjtemény Klimo által vásárolt kódex- és ritkaságállományának. Az értékes kéziratokat és nyomtatványokat ugyanis 1949/50-ben – az akkori politikai viszonyokra való tekintettel – emelték ki a M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárának különgyűjteményi kezelésbe került Klimo-bibliotékából, és helyezték át a Pécsi Egyházmegye megőrzésébe.

Klimo György püspök a nyilvánossá tett könyvtárának gyarapítására mindenkor nagy hangsúlyt fektetett. Lévén, hogy a gyűjteményt a megalapítandó újkori pécsi egyetem szolgálatába kívánta állítani, így az – igyekezete szerint – a tudományos sokszínűség reprezentációja lett. Az egyházfő nemcsak a „kötelező” szakirodalmakat emeltette könyvgyűjteményébe, hanem külön hangsúlyt fektetett a pécsi egyházmegye történeti forrásainak (kéziratok, nyomtatványok) összegyűjtésére is. Emellett Magyarország történetének forrásanyaga és a könyvkülönlegességek is az érdeklődése fókuszába kerültek. A díszített kéziratos kódexek, a kéziratos jogi és történeti források, továbbá a gazdagon illusztrált ősnymtatványok és antikvák Klimo püspök bibliofil beállítottságának azon fennmaradt emlékei, amelyeket a püspöki bibliotéka minden korszakában nagy becsben őriztek, könyvtártörténeti írásokban, továbbá országos könyvkiállításokon a szélesebb közönségnek is bemutattak.

Az alábbiakban rövid áttekintését adjuk a 2024-es év folyamán a látogatóink számára kiállított dokumentumoknak:

Festett kéziratok

A hajdani püspöki könyvtár legrégebbi kézirata egy 13. század első feléből származó, tizenkettedrét alakú, 474 számozatlan levél terjedelmű, latin nyelvű Biblia (**Biblia Sacra Membranacea**). A leheletvékony pergamenre íródott Szentírás a párizsi könyvmásolók apró, finom gyöngybetűivel készült, és 112 igen kisméretű iniciáléval díszítették. Ezek közül csak hat figurális kezdőbetű különíthető el: Máté apostol mint könyvmásoló szerzetes, a lantot pengető Dávid király, Krisztus feltámadása, végül hét kis medallionban a Genesis-jelenetek Kálvária jelenettel befejezve. A többi kiemelt kezdőbetű növényornamensekkel és emberfejű dróleriekkal (középkori komikus-szatirikus figurákkal) díszített. Érdekesség, hogy a 13. századi Biblia miniatúra a pergamen Szentírás iniciáléi festéséhez egyáltalán nem használt aranyat. (Jelzet: P.IX.10)

Biblia Sacra Latina

Hainburgi Biblia

A Klimó-féle nyilvános püspöki könyvtár második legrégibb kézirata egy folióméretű, 433 számozatlan levél terjedelmű, latin nyelvű Szentírás (**Biblia Sacra Membranacea – Hainburgi Biblia**), amely a 14. század első felében, szintén Franciaországban készülhetett. A kódexet egyedi kézírása és 144 kék-piros-fehete-fehér alapszínekkel gyönyörűen kidolgozott figurális és ornamentális iniciálével, valamint különleges, aranylappal ékesített Genesis-jelenettel való díszítettsége emeli ki a korszakban készített hasonló szentírások sorából. A korábbi tulajdonlással kapcsolatban egy kéziratos bejegyzés ad támpontot: 1384. október 15-én egy Antal nevű hainburgi plébános birtokában volt („*Hunc bibliam ego Anthonius plebanus in Haymburg comparavi die Saturnii XV. Mens. Octobris Anno. Dni. MCCCXXX quarto*”). A további tulajdonosokat azonban nem ismerjük. Berkovits Ilona szerint a kódex valószínűleg 1482 körül kerülhetett Magyarországra, amikor Mátyás király visszafoglalta Ausztriától a határon álló Hainburgot. A püspök gála, azaz legnagyobb ex librisével jelezte a kötet kiemelt, különleges voltát. (Jelzet: AA.III.13)

A két legrégibb kézirat Biblia érdekessége, hogy jelenlegi egészbor- és pergamenkötéseik már a 18. században készültek. Az átkötésükre utal a könyvtesetek lapjainak megmetszése, amely miatt a margók szűkültek, számos helyen a szövegtükrön kívül található szöveges fejlécek, kéziratok megjegyzések rovására. Kiállításunk még egy kéziratok kisméretű (tizenkettő-rét) Szűz Mária imakönyvet (**Beatae Mariae Virginis**) mutat be, amelyet 1838-ban gróf revisnyei Reviczky Ádám magyar királyi főkanclár, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatója ajándékozott báró Négyesi Szepesy Ignác pécsi püspöknek: „*Donum Excellentsissimi Domini Comitis Adami Reviczky de Revisnye Legati Casareo Regii ad aulam Florentinam Excellentsissimo Domino Episcopo L. B. Szepesy de Negyes missum. 1838.*” A kézirat Mária imakönyv színekészlete igen élénk, változatos: rózsaszín, zöld, sárga és arany, míg a piros szín csak egyes virágokon fordul elő. A négy iniciálével és az egész lapot keretező arany medallionos, ornamentális díszítéssel rendelkező imádságos könyvecske a 15. század végi milánói miniatúraiskola jeles darabja. Mintáját Berkovits Ilona Giovannino de'Grassi munkáiban vélte azonosítani. Négy legdrágább oldala gazdagon illuminált, egy-egy figurális iniciálével ékesített: így 1/ kis Jézust tartó Mária ábrázolása; 2/ egy komorabb, életszerűbb csontvázábrázolás; 3/ vérző sebbel, a fájdalmas arcú Krisztus; 4/ egy glóriás, ősz szakállú férfi (talán Dávid király). (Jelzet: Sz.I.X.26)

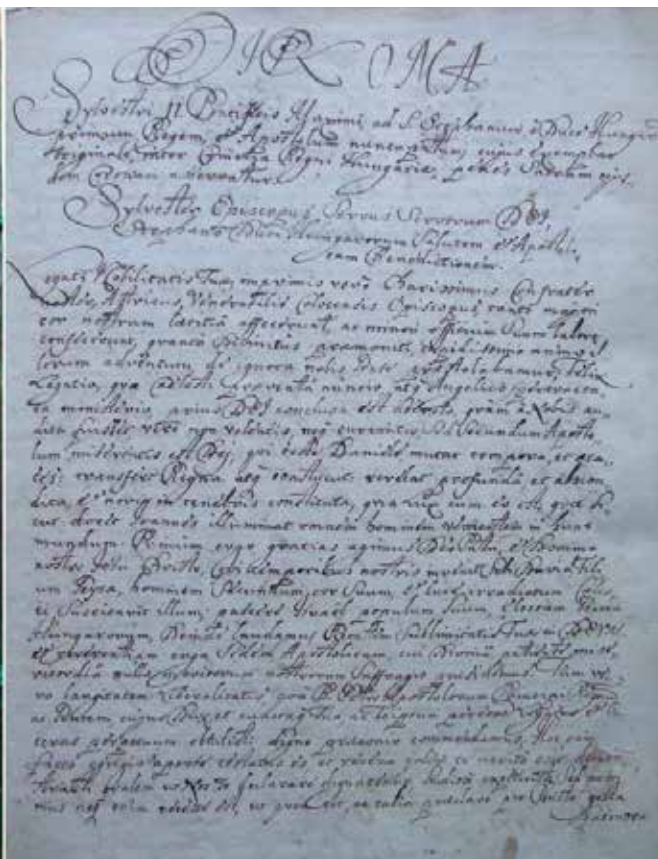
Festetlen kéziratok

A festetlen kéziratok közül két kiemelkedő darab került a kiállításba: a *Magyi-kódex* és a Menestarffer-féle *Chronica Hungarorum*. Könyvészeti érdekességgéppen mindkét kötet mellé a vitrinben 21. századi faksimile-kiadásait helyeztük el.

A **Magyi-kódex (Stylus Cancellariae Matthiae Regis)** 1475 és 1490 között készült, és a kéziratos bejegyzések félreértelmezéséből adódóan összeállítójának sokáig Nyirkállói Tamást tartották (emiatt korábban Nyirkállói-kódexnek hívták). Ám a 20. század elején bizonyossá vált, hogy a jogi formulárium Magyi János budai közjegyző munkája, amelynek tartalma mintegy félezer, 1468 és 1493 között keletkezett oklevélminta. A kéziratos bejegyzések és a beleragasztott ex libris a korábbi tulajdonosokat is nyilvánvalóvá teszi: 1606-ban Mladesovits Horváth Miklós, 1734 augusztusában pedig már Dobai Székely Sámuel, régiségeket gyűjtő lovaskapitány tulajdonában volt. Dobai Székely kínálta eladásra – további kéziratok kíséretében – Klimó György pécsi püspöknek a 15. századi kancellária működésére vonatkozó forrásgyűjteményt egy II. Ulászló-féle másik kéziratot iratmintakönyvvel egyetemben. Szövegüket elsőként Kovachich Márton György közölte 1799-ben. (Jelzet: DD.III.18)

Magyi-kódex

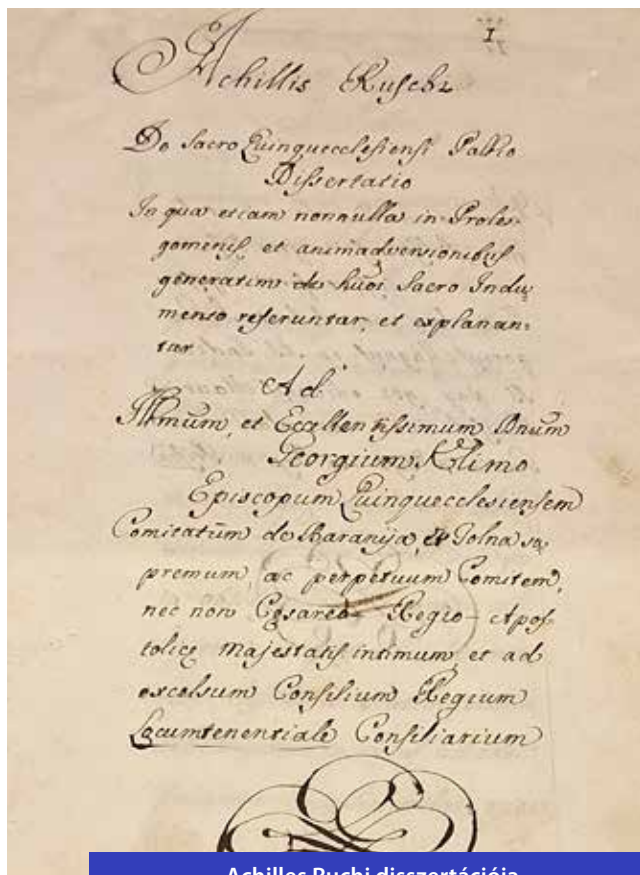

Menestarffer-féle Chronica Hungarorum

A Hess András által 1473-ban Budán kinyomtatott **Chronica Hungarorum** 1481-ben elkészült kéziratos változata kiemelkedő dokumentuma a hajdani püspöki könyvtárnak. Készítője Johannes Menestartfer bécsi egyetemi orvoskari dékán, későbbi rektor volt. A magyarok törtéijának kéziratos változatai már a 15. század végén elterjedtek, mert az első budai nyomda gyors bezárását követően nem lehetett már a nyomtatott verzióhoz hozzájutni. A kötet zöld bőrkötésén levő supralibros (C:S:R:D: / K:S:C:R: / M:C:A:T:) alapján a kézirat Kálnoki Sámuel erdélyi nemes tulajdonában volt a 17–18. század fordulóján. (Jelzet nélkül)

Winkler Mihály kézirata

Achilles Ruchi disszertációja

2019-ben látott napvilágot a budapesti Közjegyzői Akadémiai Kiadó jóvoltából a Magyi-kódex faksimile kiadása, kritikai latin szövege és magyar fordítása díszdobozban és -kötésben. A magyarországi nyomdászat 550. évfordulójára, 2023-ban pedig az Országos Széchényi Könyvtár adta ki a Hess-féle nyomdából kikerült dokumentum faksimiléjét, kritikai kiadását, fordítását, szaktanulmányok kíséretében. A faksimile-kiadások – könyvészeti érdekességeképpen – szintén helyet kaptak a bemutatónkban. (Schöck Gyula).

A pécsi püspöki könyvtár történetében három forrásdokumentum eltűnését jegyezték fel: a két, fent megemlítésre került, magyar kancelláriai jogi oklevél-mintakönyv a 19. század közepén, a kéziratos magyar történeti forrás pedig a 20. század első harmadában tűnt el az első nagy nyilvános bibliotéka állományából. A kötetek végül előzetes tulajdonlások bizonyításával visszakerültek eredeti őrző helyükre.

A pécsi egyházmegyében készült a következő 18. századi kéziratos dokumentum, egy jiddis-német nyelvű grammatika (**Manuscriptum language hebraicae**), amely kulcsként szolgált a héber nyelv írásának és olvasásának elsajátításához. Készítője a 20 évig bonyhádi plébánosként működő Winkler Mihály (1729–1810) volt. Kéziratos munkáját azzal a céllal jegyezte le, hogy a németajkú lakókkal megismertesse a zsidó közösség nyelvét, kultúráját. Végző missziós feladatának azonban azt tekintette, hogy a betelepült izraelitákat katolikus hitre térítse. Teológiai felkészültsége és a jiddis nyelv elsajátítása ellenére a terve sikertelen maradt. A kötet érdekessége a levélként behajtott 239 oldal, amely nyelvi jellegzetességéből adódóan természetesen visszafelé lapozandó és olvasandó. Kötése megfeleezett lineáris díszítésű egész bőrkötéses kötet-táblák, amelyekbe az összefűzött oldalak nem kerültek befűzésre. (Jelzet nélkül)

A pécsi egyháztörténet eddig feltáratlan forrása Achilles Ruschi **De sacro Quinque-Ecclesiensi Pallio Dissertatio**, a pécsi püspökök érseki pallium viselésének jogáról, több kéz által lejegyzett vaskos kötet (870 lap). A pécsi püspökök közül Kalán püspök, diplomáciai tevékenységének elismeréseképpen nyerte el 1186 és 1188 között a pápától a pallium viselésének egyéni jogát, ám az őt követő ordináriusok az előjogot nem birtokolhatták. Pécsi püspök ismételtén csak a 18. század közepén kapott hasonló kiváltságot a római Szent-szék fejétől. 1755-ben XIV. Benedek pápa engedélyezte Klimó György számára a pallium viselését, valamint az érseki kereszt elővitelének jogát. Ennek kapcsán, a jogosultságot alátámasztandó keletkezhetett Ruchi összefoglaló munkája. A pallium viselésének joga Klimótól nem egyéni kiváltság volt, hanem az őt követő

összes pécsi püspökre automatikusan vonatkozott. Utolsóként Dr. Cserhádi József megyéspüspök (1969–1989) viselhette az érseki jelvényt, mivel a rendelkezést 1978-ban VI. Pál pápa visszavonta. (Jelzet: BB.VI.2)

Kiállításunkban egy különleges, színes grafikákat tartalmazó könyvecske (**Imagines Herbarium Manuscripta**) is látható. A kiadói papírkötéses, allegorikus színes ábrákkal illusztrált, latin nyelvű kéziratos füveskönyv/gyógynövényes könyvecske a 18. század folyamán keletkezhetett, valószínűsíthetően azzal a céllal, hogy összegyűjtse a középkori kódexek gyógy-

Imagines Herbarium Manuscripta

Strassbourgi Biblia

növény-ábrázolásait. Sajnos papírlapjait a bekötéskor nagymértékben megmetszették. Egyik azonosított képe a Nagy Károly (748–814) frank uralkodó pestis-fű-mondájának rajza a *Müncheni-kódex*-ből (1466). A legenda szerint az általa vaktában kilőtt nyíl a szártalan bábakalácsot találta el (*Carlina acaulis*), amely ezután hatékony gyógyszernek bizonyult a pestis ellen. (Jelzete: NN.V.29)

Festett ősnymotatványok

Johann Bäemler kétkötetes, fólióalakú pergamen Bibliája (**Biblia Latina**) 1466. május 24-re készült el Heinrich Eggestein strassbourgi nyomdájában. Díszítése alapján strassbourgi stílusú, elnyújtott tölgyfalevelekkel és virágmotívumokkal tarkított ornamentika foglalja keretbe az egyes kötetek első lapját. A két kötet ma 18. századi pergamenkötésben van, átkötésükre a margókba való lapmetszések utalnak. A kötetekbe Klimo György püspök gála ex librise került. (Jelzet: AA.I.10–11)

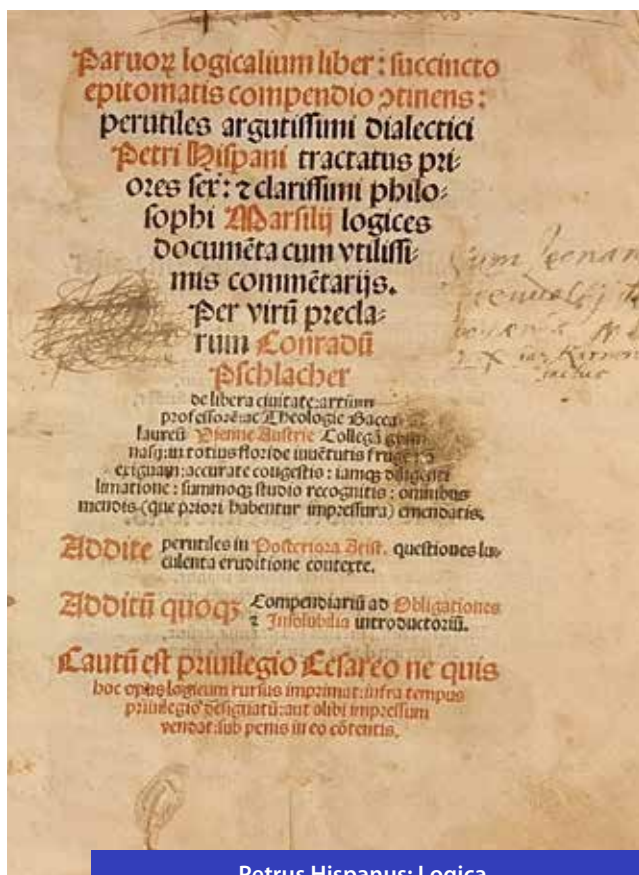
Kiállításunk kuriózuma az egyetlen fennmaradt középkori nyomtatvány, amely a 15. századi Pécshez köthető, és városunkból rendelték meg. A pécsi egyházmegye használatára szánt, kimondottan Pécs liturgikus életéhez köthető incunabulumot, a **Missale secundum morem Alme Ecclesie Quinqueecclesiensis** (**Pécsi Misekönyv**) Ernuszt Zsigmond pécsi püspök (1473–1505) felkérésére készítette el Johannes Paep budai könyvtáros és könyvkereskedő. A második pécsi misekönyv a speyeri származású velencei nyomdász, Johannes Emericus de Spira műhelyéből került ki 1499. április 24-én, sárkányölő Szent György napján. A velencei nyomtatású pécsi misekönyvet papírra és pergamenre is kinyomtatták, ám díszítve kizárólag a pergamen-példányok lettek. (Jelzet: V.V.8)

Ma Magyarországon négy példánya ismert: egy színezetlen papírkódex, Klimo püspök ex librisével és egy festett pergamenkódex az Országos Széchényi Könyvtárban, egy szintén festett pergamen a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban, egy ugyancsak festett pergamenpéldány a hajdani pécsi püspöki könyvtárban. Mindegyik kötet más-más helyen hiányos, így a Pécsi Egyházmegye 2009-es millenniumára Mayer Mihály megyéspüspök (1989–2011) elkészítette az egyetlen hiánytalan pécsi misekönyvet, díszes fadobozban faksimile kiadásban, kísérő tanulmányokkal kiegészítve. (Schöck Gyula) (Jelzet: V.V.8)

A Pécsi Püspöki Könyvtár jeles darabja Szent Ágoston hippói püspök (354–430) a pogányok és a hitetlenek ellen írt **De Civitate Dei** (*Isten városáról*) című művének 1468-ban, Strassburgban, Johann Mentelin nyomdájában elkészült ősnymotatvány kiadása. A 336 levél

Szent Ágoston: De Civitate Dei

Petrus Hispanus: Logica...

terjedelmű főlíókötet csak kis mértékben díszített, az első oldala illuminált, és egy iniciálével rendelkezik. A 18. századi barna egészsbőrökötésben Szent Ágoston munkája mellett tartalmazza Thomas Waleys és Nicolaus Trivet kommentárjait is. Possessorbejegyzése a korábbi tulajdonosra, a pozsonyi jezsuita kollégiumra utal, így valószínűsíthető, hogy Klimo György pozsonyi kapcsolatai révén jutott a kötethez, majd emelte be a nyilvános bibliotékája állományába. (Jelzet: M.II.8)

Egy különleges antikva zárja a Klimo jubileumi kiállításbemutatónkat: Petrus Hispanus, azaz XXI. János pápa (1210–1277) logikai témájú munkájának (**Paruum logicalium liber**) 1516. március 15-én Bécsben megjelent kötete, amely az európai felsőoktatásban sokáig alpmunkának számított. A dokumentumot 15. századi pergamen kéziratok kódexlapkötése teszi még egyedibbé, amely külön kutatások tárgyát képezheti. (Jelzet: HH.II.6)

A 2024-es év folyamán több száz látogató tekintette meg a pécsi egyházi könyvtárkultúrában őrzött legrégibb kéziratokat és ősnymtatványokat. Noha keletkezésük vagy használatuk révén csak töredékük köthető a pécsi egyházmegyéhez, könyvészeti értékük, az európai könyvészetben betöltött szerepük, egyedi mi-voltuk nagyban emeli a hajdani pécsi püspöki bibliotéka, valamint utódjának, a mai Pécsi Egyházmegyei Könyvtár állományának különlegességét.

IRODALOM

Berkovits Ilona: A pécsi püspöki könyvtár festett kéziratai és ősnymtatványai. Budapest, 1937.

„Itt van, György főpapa a Te könyvtárad (...) mindenki számára nyitva áll.” Ritkaságok és kuriózumok a 240 éve alapított Klimo Könyvtárból. Jubileumi kiállítás, 2014. május 22. – 2014. október 31. Pécs, 2014.

Pohánka Éva: Egy kalandos sorsú kódex nyomában. Magyi János formuláskönyve a Pécsi Püspöki Könyvtárban. In: Tanulmányok Pécs történetéből 18. Szerk. Pilkhoffer Mónika – Vonyó József. Pécs, Pécs Története Alapítvány, 2006, 61–75.

Pohánka Éva: A Pécsi Misekönyv fennmaradt példányainak története. In: A Missale secundum morem Alme Ecclesie Quinqueecclesiensis tanulmánykötete [A Pécsi Missale faksimile kiadása]. Schöck Kft. – Szent István Társulat, [Szekszárd], 2009. XLV–LXXXV.

Schmelcz-Pohánka Éva: „Boldog idők! Amikor az értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. (...) Egyik fény gyújtja a következőt.” A pécsi püspöki könyvtár története, 1774–1945. Pécs, 2012. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 10.)

Schmelcz-Pohánka Éva: A Klimo Könyvtár „kincsei” I.: Johannes Menestarcfer, Chronica Hungarorum, Bécs, 1481. (Kézirat) = Magyar Könyvszemle, 2014/2. 237–252.

Dñica prima in aduētū

I

Incipit missale diuinorū officiorum: tam de tempore q̄ de sanctis fm chorū alme ecclesie Quinq̄ ecclesiis. Dominica prima in aduentu domini Introitus ad missam.

De te le-
uauit ani-
mas me-
am: de-
us me-
us in te
confido
non eru-
bescam:

neq̄ irrideāt me inimici mei: ete-
nim vniuersi qui te expectāt non
confundētur. **V.** Glia tuas do-
mine demonstra mihi et semitas
tuas edoce me. Gloria patri et fi.

Quo finito repetitur introi-
tus: et iste modus repetendi
introitum seruatur per totū
annū singulis diebus in
missa. **kyrieleyson. semiferi-**
aliter Gloria in excelsis. **nō**
dicif per totum aduentū ni-
si in festiuitatibus sanctorū
tunc occurrētibus. Oratio.

Accita quesumus domi-
ne potentiā tuam et ve-
ni: vt ab iminentibus pecca-
torum nostrorū periculis te-
mereamur p̄tegente eripi:

et te liberāte saluari. **Qui vi-**
uis et regnas. Ab hac die vs-
q̄ ad vigiliā natiuitatis dñi
post orationē diei dicif ora-
tio de sancta Maria scilicet:
Deus qui de beate marie In-
fra hebdomadā si fuerit fe-
stum prima oratio dicif de fe-
sto: secūda de dominica: ter-
tia de scā maria. Ad roma-

Ratres: Sciē nos. **xiiij**
tes quia hora est iam
nos de somno surgere. **H**ūc
eniz propior est nostra salus
q̄ cum credidimus. **N**ox p̄-
cessit dies autem appropin-
quabit. **A**bijciam⁹ ergo ope-
ra tenebrarū et induamur
arma lucis: sic vt i die hone-
ste ambulemus. **N**on in cō-
mestationibus et ebrietatib⁹
non in cubilibus et impudici-
cijs: nō in p̄tentione et emu-
latione. **S**ed induamini do-
minū iesum christū. **Grad.**

Universi qui te expectāt nō cō-
fundent dñe. **V.** Glia tuas do-
mine notas fac mihi: et semitas
tuas edoce me. **A**lla. **V.** **O**sten-
de nobis domine misericordiā
tuā: et salutare tuum da nobis.

Scdm mattheū. xxi. caplo.

In illo tpe: Cum appro-
pinquaret iesus hiero-
solyms et venisset betpha-

Fenntarthatóság az európai egyházi könyvtárakban

A BETH 2024-es szarajevói konferenciájának és közgyűlésének tapasztalatai

Bosznia és Hercegovina Nemzeti és Egyetemi Könyvtára

A BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie) legutóbbi, 2024. szeptember 18. és 21. között rendezett éves konferenciáján és közgyűlésén az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének képviseletében vettem részt. A konferencia helyszíne a szarajevói Gázi Huszrev Bég Könyvtár volt, amelyet 1537-ben alapítottak és Bosznia-Hercegovina legjelentősebb muszlim kéziratgyűjteményével rendelkezik.

A szervezők helyszínválasztása nem lehetett véletlen, hiszen Szarajevó az európai iszlám egyik legrégebben folyamatosan fennmaradt történeti központja, emellett a három ábrahámi vallás együttélésének emlékhelye is – emiatt nevezik, nevezték a Balkán Jeruzsálemének a várost. A többségi muszlim lakosság (kb. 51%) mellett szerb ortodoxok (kb. 30%), katolikusok (kb. 15%), protestáns kisebbségek és egy egészen kicsiny, pár száz fős zsidó közösség él még együtt napjainkban is. Az 1492-ben Spanyolországból kiűzött zsidóság jelentős része az Oszmán Birodalom területére menekült. Ekkorra már Bosznia is török kézen volt, így a spanyol zsidók jelentős számban érkeztek ide, akik Szarajevó központtal a 20. századig őrizték 500 éven át a spanyolországi zsidó nyelvet és kultúrát. Ezt reprezentálja, hogy 1921-ben még Szarajevó lakosságának egyhatede, közel 10 ezer fő vallotta magát ladino (zsidóspanyol) anyanyelvűnek. A holokausztban a boszniai zsidóság 80-90%-át gyilkolták meg, a maradék pár ezres populáció a délszláv háborút követően tovább zsugorodott.

A szakmaiság mellett a BETH ökumenikus és vallásközi szemléletét, továbbá a helyi vallási csoportok szerves együttélését is jól tükrözi, hogy egyrészt a konferencia helyszínét a nagy múltú muszlim könyvtár adta, ugyanakkor a Szarajevói Egyetem részeként működő Katolikus Teológiai Kar kollégiumi szálláshelyekkel és egyéb módon segítette a konferencia megvalósulását.

A konferencia témája a fenntartható fejlődés volt, és a témaválasztás indoklása a kiírásban, a konferencia felhívásában is szerepelt, miszerint „Mindannyian felismerjük a fenntartható fejlődés növekvő jelentőségét a különböző területeken, és úgy véljük, hogy döntő fontosságú, hogy teológiai kontextusban és könyvtári környezetben vizsgáljuk meg ennek következményeit... A fenntartható gyakorlatok (ENSZ céljai alapján) előmozdítása és a fenntartható fejlődési célok elérésére irányuló globális erőfeszítésekhez való hozzájárulás iránti elkötelezettségünk részeként hiszünk abban, hogy fontos e kérdések megvitatása és konkrét javaslatok megfogalmazása a legjobb irányba történő előrelépés érdekében.”¹

A BETH-ben összesen 16 európai ország egyházi könyvtári szervezete vesz részt, ennyi a rendes tagsággal rendelkezők száma, amelyek küldöttjei – ahogy a korábbi években, úgy az idei közgyűlésen is – röviden bemutatták egyházi könyvtári szervezeteik működését és fontosabb eseményeit. Az EKE éves beszámolójának ismertetése a Bálint Ágnes elnökszorong által elkészített és BETH számára ez évben is korábban elküldött angol nyelvű éves jelentés alapján történt. A jelenlévő küldöttek – köztük az EKE delegáltja – a taggyűlés másnapi ülésén áttekintették és

¹ <https://beth2024.sched.com/> (2024. november 28-ai megtekintés)

elfogadták a BETH 2024-es pénzügyi beszámolóját, továbbá megszavazták a 2025-re vonatkozó költségvetési tervezetet.

Az első délután városnéző programját és taggyűlését követően a szakmai előadások két napon át – csütörtök és pénteken – hangzottak el, amelyek vegyesen foglalkoztak egy-egy konkrét egyházi könyvtár innovatív fenntarthatósági projektjével, a téma szűkebben és szélesebben értelmezett lehetőségeinek bemutatásával, vagy ahhoz csak részben kapcsolódó könyvtári munkákkal és módszerekkel. A konferencián résztvevők száma megközelítette a negyven főt.

A nyitóelőadást a Szarajevói Egyetem professzora, **Dr. Mario Hibert** tartotta, aki provokatív módon szembesítette a hallgatóságot azzal a ténnyel, hogy egyrészt a digitális technológiák túlzott fogyasztása az éghajlati válság, az ökológiai összeomlás és a folyamatos társadalmi instabilitás egyik fő hajtóerejévé válik. Másrészt a könyvtár- és információtudományi diskurzusokban (még) nem ismerik el a „kritikus információs és médiaműveltség”, a „digitális közkinccsek” és a „poszt-digitális kutatás” fogalmait és gyakorlatát. A könyvtárosokat megszólítva, komoly szerepet szánna e szakma képviselőinek a technológiai nihilizmus és a technokrata (és antidemokratikus) érvrendszer, miszerint „nincs más alternatíva”, demisztifikálásában. Megoldásként azt javasolja, hogy a könyvtárosok képezzék magukat az AI és a digitális világot működtető szoftverek terén, és utána kezdjenek a felhasználók edukációs tevékenységébe. Így lenne megtörhető a techno-megoldásokhoz való ragaszkodás és az adattudósok, IT-szakértők, technológiai vállalkozók, tervezők, marketingesek stb. által normalizált poszt-demokratikus uralom, amely jelenleg a tudatunkat alapvetően meghatározza.

Anna Cascone, a római Szalézi Könyvtár igazgatója a 'Relindial' általános céljairól és annak legutóbbi római konferenciájáról tartott előadást. A Relindial a "Religions: Libraries and Dialogue" rövidítése, amely az IFLA szervezetén belül 2009 óta egy olyan szakmai csoport, amely a vallások jobb megismerésén keresztül a kultúrák közötti párbeszéd fórumaként szolgál. A Relindial csoporthoz a legkülönbözőbb vallásokra szakosodott vagy ilyen gyűjteménnyel rendelkező könyvtárak (teológiai, vallástudományi, társadalomtudományi stb.), csatlakoznak folyamatosan, és a párbeszéd, a nyitottság és a tolerancia helyszíneivé válnak. Az IFLA-n belül a vallási gyűjteményeknek otthont adó könyvtárak számára ez egy közös hely, ahol megoszthatják tapasztalataikat, növelhetik a gyűjteményeik békeüzeneteinek globális tudatosságát, jobb hozzáférést biztosíthatnak azokhoz az eszközökhöz, amelyek célja, hogy

segítsék az embereket a kultúra vallási gyökereinek a megismerésében. Mivel a teológiai könyvtárak fontos szerepet játszanak a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás előmozdításában közösségeiken belül, 2024-ben a Relindial SIG más IFLA tanulmányi csoportokkal együttműködve megszervezte az IFLA félidős találkozóját Rómában. A „Digitális megőrzés és fenntartható jövő” elnevezésű konferencián a szakemberek, könyvtárosok, oktatók, diákok a fenntartható digitális megőrzés és újrahasznosítás kihívásaival foglalkoztak. A konferencia platformot biztosított a legjobb gyakorlatok, innovatív ötletek és együttműködési kezdeményezések megosztására, amelyek összhangban vannak az ENSZ fenntartható fejlődési céljaival, különös tekintettel a 17. célra.

A római Barnabita Kutatóközpontjából (Centro Studi Storici PP Biblioteca Generalizia Barnabiti) érkezett és közös előadást tartott **Rodrigo Nilo Palominos**, barnabita szerzetes és levéltáros, továbbá **Donatella Bellardini**, a kutatóközpont könyvtárának munkatársa. Az előadás első felében az intézmény archívumának és könyvtárának széles körű ismeretterjesztő tevékenységét mutatták be általában, amely a fenntarthatóság ügyét is igyekszik népszerűsíteni a legutóbbi években. Ezt követően a BeWeb és egy ahhoz kapcsolódó évfordulós összkulturális projekt sikeres megvalósulását prezentálták. A BeWeb portál célja, hogy hasznos eszközzé váljon a történeti ismeretterjesztés megkönnyítésére, lehetőséget adva az egyházi intézményeknek, hogy megosszák kulturális értékeikkel kapcsolatban a tudományos és ismeretterjesztő tartalmakat a különböző felhasználókkal. A BeWeb portálon megosztott különböző tevékenységek sikeres példái közé tartozik a Dante halálának 700. évfordulója alkalmából készült 'Giovanni Alighieri, a néhai Dante' című filmelőadás, amelynek a Centro Studi Storici PP Biblioteca Generalizia Barnabiti volt a házigazdája. A kutatók tanácsai által készült film olyan módon elevenítette meg a Dante-i örökséget, hogy a könyvtár XVII. századi hangulatos terme – a Sala dei Venti – a könyvek, hangok, fények és színek színházává vált. A „vetítővászon” pedig a fehér pergamenbe kötött régikönyvek, pontosabban azok gerinceiből létrejött egységes felület volt. Ez is az újrahasznosítás szép példájaként szolgált.

Az első konferencia nap délutáni szekciójában – a Gázi Huszrev Bég Könyvtárban tartott vezetett látogatást követően – a vendéglátók részéről **Ejla Čurovac** és **Hamza Kurtanović** a digitalizálási tevékenységük eredményeit és digitális könyvtárakat mutatták be. Ezt követően **Thomas Philips**, a Digital Theological Library ügyvezető igazgatójának a korábbi évekhez hasonlóan innovatív szellemű és aktuális

témákat boncolgató előadását hallgathattuk meg az AI jövőbeli alkalmazásáról a könyvek, tanulmányok indexelésében, tárgyszavazásában és a digitalizált tudományos publikációk absztraktjainak megírásában. A napot a koreai LIBERTREE hivatalos képviselőinek előadása zárta. A konferenciát is szponzoráló vállalkozás úgy mutatkozott be, mint aki végre kifejlesztette a MARC valós idejű generálására szolgáló legújabb technológiát, amely eddig a könyvtárak egyik megoldatlan problémája volt világszerte, és fenntarthatóságuk egyik megoldását kínálja.

A konferencia második napjának délelőtti szekciójában a BETH elnöke, **Stefano Maria Malaspina** a BETH archívumának jelenlegi helyzetéről és jövőbeli terveiről osztotta meg gondolatait a jelenlévőkkel. Ezt követően **Juergen Warmbrunn**, a Herder-Institut for Historical Research on East Central Europe könyvtárigazgatójának előadását hallgathattuk meg Jerzy Popiełuszko boldoggá avatott vértanú pap tragikus sorsáról. Majd **Jon Purcell** nyugalmazott brit könyvtárigazgató mutatta be két brit katolikus szeminárium könyvtár esettanulmányát, amelyek túléltek az anyaintézményük bezárását, és új intézményi környezetbe kerülve újjáéledhettek. A 19. század elején alapított durhami Ushaw College-ot 2011-ben zárták be végleg, amelynek könyvtára a Durhami Egyetem kezelésébe kerülve fenn tudott maradni, sőt a régió jelentős tu-

risztikai látványosságává vált. A délkelet-angliai Womersley-ben található St John's Seminaryt a 19. század végén alapították, a könyvtárat az intézmény bezárását követően Kínába szállították, majd a gyűjtemény a Makaói Egyetemhez tartozó Katolikus Szemináriumba került. A délelőtti szekciók mélyebb érzelmeket keltő záróelőadását **Hannie Riley**, a BETH elnök-helyettese tartotta, aki előadásában a feleslegessé vált teológiai könyvek stratégiai és etikus elosztásának lehetséges megoldását mutatta be a harmadik világ teológiai könyvtárai között az általuk létrehozott Oxford Theology Resource Link nevű non-profit szervezeten keresztül. Az európai könyvtárak által a fejlődő világ különböző könyvtáraiba eljuttatott remittenda adományozások elősegítése nem csupán gyakorlati intézkedés a többségi világban tapasztalható tudáshiány áthidalására, hanem fenntartható és megújuló eszköz is, amely megakadályozza, hogy a felesleges könyvek kárba vesszenek (lásd: ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok: G1, G4, G8, G10, G16).

A délelőtti szekciót követően a Bosniak Institute vezetéssel egybekötött meglátogatása következett. A magánalapítású gyűjtemény Bosznia történetével és kultúrájával kapcsolatosan keletkezett 250 ezer könyvtári dokumentumot (könyveket, kéziratokat, térképeket, képi dokumentumokat stb.) és több, mint 1500 műtárgyat őriz, és amelyeket Gázi Huszrev Bég

hamamjának 16. századi helyreállított épületében helyeztek el.

A konferencia délutáni szekciója **Raul Cervantesnek**, a Friedensau Adventista Egyetem könyvtárosának előadásával kezdődött. A németországi kolléga egy 12 pontból álló könyvkezelési szabályzatot ismertett meg a hallgatósággal. Ebben a szabadpolcos és raktári könyvvállomány kezelésének, megőrzésének és leselejtezésének felelősségteljes, valamint méltó és holisztikus bánásmódját dolgozta ki kollégáival, amely a könyvtári fenntarthatóságot is elősegíti.

A konferencia egyik leginspiratívabb előadását **Nina Sundnes Drønen** norvég kolléganő tartotta, aki a norvégiai VID Specialized University egyik kari könyvtárában dolgozik. Az országszerte öt campuszal működő magánegyetem az egészség- és társadalomtudományok, neveléstudomány, menedzsment, diakónia és teológia területein kínál BA, MA és PhD-képzéseket. Az előadásban a Stavangerben található campus több éven át tartó tervezése és felújítása kapcsán egy teljes könyvtárral rendelkező ideiglenes campus létrehozásáról hallhattunk információt. A könyvtárosok részt vettek számos folyamatban, készülve és várva az új könyvtár kialakítását. A tervezéstől kezdve az újrahasznosítás elvét vallották, és ötleteiket sikerrel tesztelték az ideiglenes könyvtárban. Fontos volt, hogy a további folyamat során a fenntartható és az okos döntések mellett is kiálljanak, és ez az erőfeszítés meghozta gyümölcsét. Amikor a campus újra megnyílt, a használt bútorok és berendezések keveredtek az újakkal, mind az új könyvtáron belül, mind könyvtáron kívüli helyszíneken. A BETH 2025-ben minden bizonnyal bemutatják majd a kollégák az új egyetemi campus és könyvtár fenntartható módon berendezett tereit.

A konferencia délutáni szekciójának további előadását az ausztráliai **Carey Baptista** Teológiai College könyvtár-vezetője tartotta. Könyvtárunk már évek óta tart különböző formában könyvtári információs képzéseket. A könyvtárosok különböző kreatív és fenntartható módokat próbáltak ki, hogy a könyvtári tájékoztató foglalkozásokat beépítsék a hallgatók tanulásába. Ennek ellenére a hallgatók tanulási és felhasználói szokásai az elmúlt években megváltoztak. Siong Ng előadásában amellet érvelt, hogy a kulturális megközelítés használatának olyan előnyeire kell építeni, mint például a kurzusba ágyazott raranga (szöveg) metaforája, továbbá a tanfolyam megtervezésénél a tanulók igényei mellett a középpontba a whakawhanaungatanga (kapcsolatot) kell helyezni.

A szekciót lezáró közös előadást a spanyolországi egyházi könyvtárak szerveztének (ABIE) elnöke, **Francisco Cortés** és a szervezet küldötte, **Jaime Lopez de Eguilaz** tartotta meg. Az előadók az ABIE közös katalógusának informatikai és pénzügyi fenntarthatóságának új kihívásairól és a megoldásról beszéltek: a VuFind open source szoftver segítségével sikerült egy olcsóbb, egyszerűbb és így fenntarthatóbb platformot létrehozni a spanyolországi egyházi könyvtárak számára. A délutáni szekció utolsó előadását **John Kutsko**, az ATLA ügyvezető igazgatója tartotta meg a világszinten legjelentősebb teológiai tudományos adatbázis-szolgáltatás legutóbbi fejlesztéseiről és jövőbeli terveiről.

Összegezve, a 2024-es szarajevói konferencia résztvevői komoly szakmai ismereteket szerezhettek a fenntarthatóság könyvtári környezetben felmerülő kihívásairól és megoldásairól. Habár sokunk azzal a gondolattal zárhatta a nemzetközi konferenciát, hogy a globális kihívásokat egyhamar nem oldhatjuk meg, de mindannyiunk erkölcsi kötelessége megtenni mindazt, amire lehetőségünk van és erőnkből kitelik. Szarajevó városa is erre inspirálhat minket: ahol a délszláv háború borzalmai ellenére, a rengeteg emberi szenvedés és a kulturális veszteségek után is újjáépült romjaiból a város és annak sokszínű lakossága – bízva, hogy hosszútávon – ismét képessé vált az együttélésre.

A 2024-es konferencia záróeseménye a gálavacsora volt, amelynek alkalmával további személyes eszmecserére és kötetlen beszélgetésre nyílt lehetőség. A résztvevők nagy része másnap hazautazott, de a BETH-tagok egy része még szombat délelőtt részt vehetett egy nagyon informatív workshopon, amelyet Maja Drobne, a téma szakértője tartott (PiNA) az európai unió könyvtárakra vonatkozó pályázatai lehetőségeivel kapcsolatban. Szarajevóra az újabb emberi-szakmai találkozások és a gazdag kulturális élmények miatt még sokáig emlékezni fogunk!

DR. TAMÁSI BALÁZS

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem
Könyvtára

Régi Szefárd Zsinagóga és Múzeum

Múlt, örökség, érték

Beszámoló a Váci Egyházmegyei Könyvtár
ősz rendezvényeiről

Az őszi egyházi kulturális rendezvényeit a több éves bezártság után újra megnyíló, megszállt székesegyház átadási ünnepének várakozásteli hangulata hatotta át. Az ünnephez kapcsolódva az Ars Sacra és a Magyar Katolikus Kultúra Heteinek keretében az egyházmegye gyűjteményei – így az egyházmegyei könyvtár is – „ráhangolódásként” szervezték programjaikat.

Marton Zsolt váci megyéspüspök

Az Ars Sacra Fesztivál, minden évben lehetőséget kínál arra, hogy kulturális, művészeti kincseinken keresztül rácsodálkozzunk világunk szépségeire. Erdő Péter bíboros szavait idézve: „A nemes művészet, a szakrális művészet felragyogtatja a látható világban és a látható világ felett jelen lévő isteni valóságot, amely értelmet, célt, értéket ad az életünknek.” Az egyházmegyei könyvtár a fesztivál keretében, 2024. szeptember 17-én, Örökség és Közösség(e): érték képviselő az építészetben címmel szervezett könyvbemutatót és előadást, melynek előadója **Dr. Fejérdy Tamás DLA** okl. építészmérnök, okl. műemlékvédelmi szakmérnök, egyetemi docens volt. Előadónk segítségével izgalmas, érdekes és rendkívül komplex területre kaphattunk betekintést. A műemlékvédelem, örökségvédelem sok-sok szakterület összehangolt együttműködésének eredménye. Kevés olyan terület van, ahol az elmélet, a gyakorlat, a tudomány és a művészet ennyire összefonódik. Egyházmegyénkben a közelmúltban több templom, egyházi épület is megújult. Egy szakrális tér felújítása nem hétköznapi feladat, nem egyszerű épületfelújítás, hatalmas felelősség, értékmentés-átadás: épített örökségünkben a jó, az igaz és a szép megőrzése és tükrözése. Ugyanakkor világi épületeink értékvédelme szintén rendkívül fontos és nagy körütekintést igényel – ezt igazolta számos, nemzetközi ajánlason és gya-

korlati példán keresztül Dr. Fejérdy Tamás.

A téma jelentőségét és aktualitását mutatta, hogy a Pest Vármegyei Építész Kamara, Vác és Környéke Helyi Csoportja és az Egyházmegye Főmérnöksége is felkarolta a rendezvényt, így a szakma helyi és környékbeli szakemberei is részt vettek az előadáson, mely inspiráló szakmai beszélgetéssel zárult. *„Az építészet, minden gondolatával, beavatkozásával, értékítéletet alkot a múltból. Történeti értéket építeni, átépíteni, lebontani, környezetét átrendezni csak egyszer lehet, hiszen a legtöbb beavatkozás visszafordíthatatlan következményekkel jár. ... – nagy a felelősségünk!”* – mondta Dr. Fejérdy Tamás. A könyvtári est konklúziójának is tekinthetők ezek a gondolatok. A megfogalmazott értékvédő szemlélet azonban nem csupán az építészek számára hordoz tanulságokat, hanem mindannyiunknak, hiszen ezen értékek között élünk, és nem mindegy, hogy az utókor számára mit hagyunk magunk után.

Múltunk értékeinek felismeréséhez, megbecsüléséhez elengedhetetlen történelmünk ismerete. Bábel Balázs egyházmegyeinkből származó kalocsai érsek szavait idézve: *„A múlt erős gyökér, a jelen és jövő belőle él.”* A Váci Egyházmegye ezeréves történeti örökségre tekinthet vissza, s meríthet annak minden jó és rossz tapasztalatából. Marton Zsolt megyés főpásztor az egyházmegye millenniumára készülve 2023-ban hároméves felkészülési évet hirdetett. A jubileumból és a székesegyház megújulásából ihletet merítve fogalmazódott meg, hogy fontos lenne az aktuális történeti kutatások fényében felidézni egyházmegyeink kezdeteit. A kezdeményezés motorja az egyházmegyei könyvtár lett. A Magyar Katolikus Kultúra Heteinek keretében *„...Szorgalommal kell őrködnöd a szentegyházon...”* – a Váci Egyházmegye a közép-korban címmel, 2024. október 3-án egyháztörténeti konferencia szerveződött, melynek fővédnöke Marton Zsolt megyéspüspök, levezető elnöke pedig Dr. Varga Lajos segédpüspök, gyűjteményi prefektus volt. A nap szentmisével kezdődött, melyet Marton Zsolt püspök az egyházmegye egykori és jelenlegi papságáért, szolgálattelviért, híveiért és a konferencia eredményességéért ajánlott fel.

A konferencia nyitó előadásban **Dr. Szovák Kornél** történész (PPKE–BTK) az államalapítás korszakát és kifejezetten első királyunk Szent István egyházszervező munkáját vizsgálta. Az alapító személyét a 11. század második felétől szentként tisztelte a népe, személyisége köré már a 11. század végétől olyan hagyományelemek hálójába szövéődött, melyek megnehezítik a történeti tisztánlátást. A magyar történetírás pedig az írott források szegénysége okán kénytelen kombinatív gondolatmenetekre támaszkodni. Az István alapította püspökségek számát az 1080-as évektől tízben rögzítették.

Az előadásból kiderült, hogy nyolc egyházmegye létrejöttéről állnak rendelkezésre megbízható forrásadatok, a maradék kettőnek nem pusztán a relatív kronológiája, hanem az abszolút időrendje is sokat vitatott kérdés. Szovák Kornél előadásában a szerteágazó krónikás és a hagiográfiai hagyományformálódás izgalmas útját követhetjük nyomon.

Dr. C. Tóth Norbert történész, főlevéltáros (MNL) előadásában a Vác várában létesített székeskáptalan testületét és a váci szentszéki bíróság tagjait mutatta be. A hallgatóság megismerhette a testületnek a középkori Magyar Királyságban elfoglalt helyét, feladatait, működését, hiteleshelyi munkáját az 1200-as évek elejétől származó első kanonokok említésétől az egyházmegye török megszállásáig. C. Tóth Norbertnek 2023-ban, *A váci székeskáptalan archontológiája 1200-1543* címmel kötet formájában is megjelentek a kutatási eredményei. Így számos konkrét példán át nagyon szemléletesen mutatta be a középkori kanonokok és az alsópapság mindennapi tevékenységét.

Rítus és nemzet: az esztergomi liturgia hat évszázada címmel **Dr. Földváry Miklós István** történész (ELTE–BTK) tartott rendkívül érdekes előadást. Nyitó gondolatként Telegdi Miklós 1583-ban megjelenő Agendariusából idézett: *„Megvannak tehát minden egyháznak, megvannak a mi esztergomi egyházunknak is, mióta csak kedvező kilátásokkal megalapított, a maga bevett és mindezidáig megőrzött, a katolicizmus egységét semmiben meg nem sértő szentségi rítusai.”* Előadásában a modernkori liturgiátörténeti kutatások módszertanát, új forrástípusait a kutatások nemzetközi és hazai eredményeit felsorakoztatva foglalt állást a helyi vagy országos liturgiaváltozatok értéke mellett. Előadásának konklúziója, hogy az esztergomi hagyomány (magyar rítus) összeurópai viszonylatban is figyelemreméltóan tartós és kiterjedt, egységes elgondolás szerint kialakított liturgikus rend volt egészen a XVII. századig. Az esztergomi rítus a középkori Váci Egyházmegyében is használatban volt, lényegében magyar államiságunkkal egykorú és rendkívül gazdag. Forrásként a jövő kutatásai számára pedig még számos informatív adatot, ismeretet hordoz a magyar középkor szellemi teljesítményéről.

A konferencia következő előadója, **Dr. Szakács Béla Zsolt** művészettörténész (PPKE–BTK), izgalmas művészettörténeti sétára vitte a résztvevőket a középkori „nagy” egyházmegye területére. Az egyházmegye az északi hegyvidékről indulva az Alföld déli határáig számos érdekes példával illusztrálta a magyarországi középkor templomépítészetének sajátosságait. Az előadás arra is rávilágított, hogy a legújabb régészeti, művészettörténeti kutatások és a különböző tudo-

Dr. Fejérdy Tamás DLA

mányterületek szinergiái hogyan visznek egyre közelebb a középkori épített örökség, közöttük például a váci székesegyház, teljesebb megismeréséhez. Rendkívül nagy élmény volt rácsodálkozni, együtt számba venni, mennyi ritka középkori emlék bújik meg egyházmegyénk területén, falvainkban.

Dr. F. Romhányi Beatrix történész, egyetemi docens (KRE-BTK) az egyházmegye középkori szerzetesrendjeinek, kolostorainak világába segített betekinteni. A korai egyházi intézmények, így a kolostorok alapításánál fontos volt a szántóföldi gazdálkodás és a szőlőtermelés, amely egyházmegyénk földrajzi adottságaiból adódóan csak korlátozottan volt jelen. Az előadásból jól kirajzolódtak ennek következményei a kolostorhálózat méretében és területi eloszlásában. Egyházmegyénkben így sajátos egyedi struktúra alakult ki, melynek egyik érdekes eleme, hogy a kolostorok nem gazdasági, sokkal inkább hitéleti tevékenységgel voltak jelen az egyházmegye életében. Természetesen a kolostorok működését, mint annyi más is döntően befolyásolt a tatárjárás, majd később a török hódítás, mely teljes átalakulást eredményezett.

Dr. Rosta Szabolcs régész, a Kecskeméti Katona Lajos Múzeum igazgatójának előadása szinte összegzése volt az elhangzott előadások ismereteinek. Egykori egyházmegyénk területén napjainkban is folyó régészeti feltárások Bugac község mellett fekvő Felsőmonostor nevű határrészben, a Kecskeméti Múzeum vezetésével 2010-ben kezdődtek meg. A ma ismert Árpád-kori központok közül sok tekin-

tetben kiemelkedő helyszín, a közelmúlt régészetének egyik legnagyobb hatású Árpád-kori ismeretanyagát szolgáltatva. Az európai mércével nézve is jelentős leletanyag új megvilágításba helyez több, a korabeli Magyarország helyzetével kapcsolatos elképzelést, egyúttal rávilágít egy izgalmas időszak kiterjedt kapcsolatrendszerére. A gazdagon illusztrált, rendkívül látványos, izgalmas előadást követően a konferencia lezárásaként a résztvevők vesperáson vehettek részt, mely a nap tartalmához igazodva régi forma szerint, csodálatos dallamokkal szólt meg a látogatóközpont kicsiny kápolnijában, Dr. Kővári Réka zenetörténész (AVKF) szervezésében.

Tartalmas ősz áll mögöttünk, de ahogy mondani szokás: „Az élet megy tovább. Mi más tehetnénk, mint hogy mi is vele megyünk...” Így már készülünk a folytatásra, a 2024-es év záró rendezvényeire: adventi könyvvásárunkra és évzáró Könyvtári Esténkre, ahol az idén 950 éves évfordulójához érkezett mogoródi csata eseményeit idézzük fel, amelynek győzelmét a krónika hagyomány a váci székesegyház alapításához köti. Meghívott vendégünk Dr. Négyesi Lajos ezredes, hadtörténész, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem docense lesz.

VARGA-KOHÁRI MÁRIA
Váci Egyházmegyei Könyvtár

Lappangó dokumentum

Az iskolai könyvtáros élete egyáltalán nem unalmas. Főleg akkor nem, ha olyan helyen dolgozik, ahol muzeális könyveket, dokumentumokat is őriznek. A kunszentmiklósi Baksay Sándor Református Gimnázium és Általános Iskola is ilyen intézmény. Az elmúlt századok során összegyűlt régi dokumentumok segítségével igyekszünk a 21. század diákjainak feltárni, kézzelfoghatóbbá tenni a történelem eseményeit, az irodalom értékeit, ezáltal felkelteni érdeklődésüket a tudományok iránt.

A könyvtárpedagógiai munka mellett azonban számos állományvédelmi és kutatási feladat is felmerül, amely része az itt folyó munkánknak. Raktárpakolás közben bukkantam egy igazi érdekességre a rendezésre váró papírok között. A fénymásolt kézirat egy műanyag, spirálozott mappában hevert egy csomó régi dolgozat és iskolai feljegyzés társaságában. Mivel semmit nem dobok ki átvizsgálás nélkül, így ezt is olvasni kezdtem.

A gépelt címlap szerint a 87 oldalnyi kéziratmásolatot rejtő dokumentum iskolánk egykori öregdiákja, Ábry Béla ajándékaként került a gimnázium iratai közé 2004. szeptember 11-én. A cím alapján egy egykori aradi fogoly, Birsy József törzstiszt naplóját tartottam a kezemben. Az első, kézzel írott oldal szövegéből kiderült, hogy az aradi fogság alatt német nyelven írt naplóját fordította le Birsy magyarra 68 éves korában, barátai, ismerősei unszolására.

Mielőtt belemélyedtem volna a napló olvasásába – könyvtáros mivoltomból fakadóan – elkezdtem felkutatni a forrásokat. Ki is volt valójában Birsy József, van-e valamilyen nyoma e kézirat eredetijének valahol, dokumentálták-e már ezt a naplót, stb. A kutatásom során gyorsan rá kellett jönnöm, hogy bár Birsy neve sok helyen felbukkan a szabadságharc kapcsán, a naplójának nem találtam írásos nyomát. További kutatások után akadtam végül egy utalásra a naplóról. Hermann Róbert történész egy cikkében tesz említést ennek a kéziratnak a létezéséről.¹

Innen derült ki az is, hogy ezt a kéziratot a 2000-es évek elején egy magánszemély ajánlotta fel megvételre a Hadtörténeti Intézet és Múzeum számára, de túlzó „követelése” miatt nem jött létre az üzlet. Mivel másolat nem készült, az eredetit pedig apróhirdetés útján értékesítette a tulajdonos, így a kézirat eredetijének hollétét máig homály fedi. Innen azonban már körvonalazódni látszott a mi példányunk eredete. Valószínűleg a már fent említett öregdiákunk szeretne volna a kéziratot értékesíteni. Mivel nem jött össze a kívánt üzlet, így más úton adott túl a dokumentumon, ám előtte készített róla egy fénymásolatot. Jó patrióta lévén ezt a fénymásolt példányt egy rövid kísértő szöveggel ellátva felajánlotta egykori iskolájának. Az évek során a raktár dobozaiban pihenő dokumentumot húsz év után sikerült feltárnom, ami igazi kuriózum lehet a szabadságharc eseményeit kutatók számára.

Maga a kézirat naplószerűen meséli el Birsy életét, különös tekintettel a katonai tevékenységekre, valamint az aradi fogságban töltött évekre. A napló utolsó tíz oldala az aradi fogságban lévő névsorát és a rabóságuk idejét sorolja fel. Ez a lista lehetőséget ad arra, hogy az eddig fellelhető névsorokkal összehasonlítva pontosítható legyen az aradi foglyok névjegyzéke.

Ezzel a rövid ismertetővel szerettem volna bemutatni, hogy egy vidéki iskolai könyvtár is birtokolhat olyan érdekes és értékes kincseket, melyek a kutatók számára újabb információkkal szolgálhatnak a történelem pontosabb megismeréséhez.

SZOLNOKI ATTILÁNÉ

Baksay Sándor Református Gimnázium
és Általános Iskola

¹ Hermann Róbert: Újabb adatok Görgei Artúr váci nyilatkozatának történetéhez. HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK 134(2021)2:443-468., 450. p.

Magyar Könyvtárosok IX. Világtalálkozója

Az Országgyűlési Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár közös szervezésében került sor 2024. november 21-22-én Budapesten a Magyar Könyvtárosok IX. Világtalálkozójára. A kétnapos rendezvény rekordot döntött a regisztrált résztvevők számát illetően, de a konferencia eleganciáját, ünnepélyességét és mégis barátságos légkörét is sokáig fogjuk emlegetni.

Závogyán Magdolna, a KIM kultúráért felelős államtitkára

A konferencia első napja a Parlament felsőházának üléstermében zajlott. Az Országház szimbolikus helyszíneként húzta alá, hogy a világtalálkozó résztvevői egy nyelvet, egy nemzetet és egy közös örökséget képviselnek a Kárpát-medencében és azon is túl. A rendezvényt Bellavics István, az Országgyűlés Hivatala közgyűjteményi és közművelődési igazgatója nyitotta meg, aki Kövér László, az Országgyűlés Elnöke köszöntő szavait tolmácsolta, többek között arról, hogy az emberarcú jövő elérésében a könyvtár stratégiai fegyverhordozó. Mint a „Könyvtár, ami összeköt” program elindítója, Kövér László a könyvtárosok személyes kapcsolatán alapuló hálózat jelentőségét hangsúlyozta, és valóban ennek elmélyítésére szolgált ez a konferencia is. Závogyán Magdolna, a Kulturális és Innovációs Minisztérium kultúráért felelős államtitkára köszöntőjében a digitális lehetőségek beemeléséről beszélt, mint amelyek mérsékelni tudják a közelmúlt súlyos kihívásait, de arra is felhívta a figyelmet, hogy ne a hagyományos kárára vagy annak elvesztése árán innováljunk. Fürjes Zoltán, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi ügyekért felelős helyettes államtitkára a tudásról mint szellemi táplálékról beszélt, a szó teremtményéről, a kultúra és identitás elválaszthatatlan összefonódásáról, illetve arról, hogy a könyvek segítenek abban, hogy emberi mivoltunkat helyesen éljük meg.

A konferencia elején került sor a Nagy Miklós-díj átadására is, amelyet az idén Tegdes Egyházi Dóra, a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Szövetségének elnöke vehetett át. A díjátadást követően a szervező intézmények előadása következett. Redl Károly, az Országgyűlési Könyvtár igazgatója a „Könyvtár, ami összeköt” program vázlatos bemutatására vállalkozott, az eredeti elképzelést és a program szükségszerű változásait is összefoglalta. A program legnagyobb eredménye a határokon átvívelő formális és informális szakmai együttműködési hálózat folyamatos, gyümölcsöző működése. E sikerre alapozva elindult a Múzeum Határok Nélkül Program is. Rózsa Dávid, az MNMKG OSZK főigazgatója elmondta, hogy a legutóbbi világtalálkozó óta, melyre 2018-ban került sor, fontos mérföldköveket lehet elősorolni a hazai könyvtárügyben. 2024. július 1-jén létrejött a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ, melynek az Országos Széchényi Könyvtár tagintézménye, elkészült a modern pilisi külső raktár, és az új fejlesztési irányok eredményei is láthatóak már. Ilyenek a digitalizálási együttműködések más kisebb-nagyobb közgyűjteményi intézményekkel, a könyvtárszakmai szakfolyóiratok digitális folyóiratként való újragondolása és elindítása (Háromkák, Közép-európai Könyvtár- és Információtudományi Szemle), továbbá olyan központi szolgáltatások elindítása, amelyek az egész

országra kiterjedő hatással lesznek. Újra elérhető a Humanus cikk-adatbázis, de ugyanilyen környezetben fognak a régi könyves adatbázisok is egy közös felületen kereshetővé válni. Öröndetes bejelentést tett arról, hogy a MEK+ adatbázisban immár jogvédett művek jogszerű szolgáltatására is lehetőség van, azaz az ország területén dedikált hálózaton digitálisan elérhetőek lesznek az OSZK kötelezpéldányai. Erre az ingyenes szolgáltatásra az igénylő könyvtáraknak kell jelentkezniük, csak a megfelelő technikai paraméterekkel rendelkező olvasói terminál biztosítása hárul rájuk. A művek annyi digitális példányban lesznek elérhetőek egyszerre, ahány fizikális példánnyal az OSZK rendelkezik. 2025. január 1-től ingyenes beiratkozással látogatható az OSZK, amely 1 millió dokumentumot tesz ettől a dátumtól kölcsönözhetővé.

Bálint Ágnes, EKE elnök

A konferencia délutánján Kárpát-medencei körkép keretében értesülhettünk a különböző magyarlakta területek könyvtárügyének aktuális kérdéseiről. Gercsér Judit, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke a tagság körében végzett felmérést, amely alapján az egyesület 5 stratégiai célját megfogalmazták, továbbá ismertette a határon túli könyvtáros szervezetekkel való együttműködésük fontos állomásait, amelyek együttműködési megállapodásokban, közös konferenciákban, illetve a szakmai információ- és tapasztalatcserékben valósultak meg. Illés Péter (IKSZ) a Kárpát-medencei Könyvtárosok Konferenciáinak szervezője-házigazdája e konferenciák történetét és hatását mutatta be. Tegdes Egyházi Dóra a 25 éves szlovák egyesület történetét Erikson fejlődésméletemének segítségével mutatta be a bizonytalan kezdetektől a tevékeny felnőttkorig. Szócs Endre, a Romániai

Redl Károly, Rózsa Dávid és Fürjes Zoltán

Magyar Könyvtárosok Egyesületének képviselésében borulató jövőképet festett a fogyatkozó kisebbségi magyarság demográfiai adatai alapján, illetve statisztikai adatokkal tette szemléletessé a magyar gyűjteménnyel is rendelkező települési könyvtárak magyar nyelvű állományának elavulását, gyarapodásának stagnálását. Varga Éva, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete képviselésében a kulturális örökség védelméről, a digitalizálásról mint mentési lehetőségről beszélt, és teljes körképet adott azokról az intézményekről, amelyek ezt a soknemzetiségű Kárpátalján hivatásszerűen végzik, és amelyekhez közösségi projektek is csatlakoznak. Kormányos Katona Gyöngyi, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet igazgatója a nyitott kultúra eszközrendszerében dolgozó, és nemcsak a tömbmagyarságban élőket támogató, igen sokrétű feladatot ellátó intézményéről számolt be, amelyben a közgyűjteményi feladatkör csak egy a sok közül. Ennek ellenére számottevő és eredményesen, felhasználóbarát módon szolgáltatott digitális könyvtárat működtetnek. Ezen kívül otthont adnak a Kapocs Könyvtári Csoportnak is, amely tizenhat olyan könyvtárat tömörít, amelyek magyar állománnyal is rendelkeznek. Digitalizálási tevékenységük nem csak írott dokumentumokra terjed ki, hanem hang- és videoanyagokat is digitalizálnak. Igazi szellemi műhelyként támogatják a különböző tudományterületeket

Tegdes Egyházi Dóra, az idei Nagy Miklós-díjazott

szakkönyvkiadással is. Zágorec-Csuka Judit, a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ vezetője az első másfél év sikereiről, könyvkiadási és tudományos eredményeiről számolt be. Rabbi Zsolti, a horvátországi magyar írásos hagyatékat ismertette, mely a nyolcszáz évnyi közös államiság alatt Horvátország területén vagy horvát szerzők tollából született. Történeti vonatkozások után a kortárs irodalom jelenlétére és esélyeire, illetve a könyvkiadás (legyen az tankönyv, szakkönyv vagy szépirodalom) nehézségeire és lehetőségeire tért ki. A magyar állománnyal is rendelkező könyvtárak számát a délszláv háború 1-re csökkentette, a magyarajkú lakosság száma is drasztikusan megfogyatkozott, ami különösen szomorú egy olyan területen, ahol tevékeny olvasóköri munkák működtek, amelyek később oktatási központtá is váltak. Ma egyedül az eszéki városi könyvtár rendelkezik magyar nyelvű állománnyal. A körkép utolsó előadója Kelemen László az Őrvidék digitális tartalmait mutatta be, amelyekből kiemelkednek a néprajzi gyűjtemények. Az előadók mindegyike sajnálatát fejezte ki, hogy a Márai Program megszűnt, mert éveken át az egyetlen forrás volt, amelyből kortárs irodalommal tudják gyarapítani gyűjteményeiket. A zárzóban elhangzott az anyaország felelőssége a magyar nyelv ápolásában, annak intézményes támogatásában, de a partnerségre és a közös gondolkodásra is meghívást kaptunk.

A konferencia második napjának az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi Szakkönyvtára adott otthont. A Digitális hídépítés címet viselő első szekcióban hazai intézmények osztották meg digitális szolgáltatásaik újdonságait, de elvi-elméleti megközelítések is elhangzottak, illetve a felsőfokú könyvtárosképzés budapesti műhelyéről is hallottunk előadást. A budapesti „nagyok” mellett, úgymint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, illetve a MNMKK OSZK Digitális Bölcsészeti Központ az Egyházi Könyvtárak Egyesülete is képviseltette magát.

A délutáni szekcióban külföldi kollegák előadásaira került sor. Ilona Kish az advocacy (képviselet, lobbizás) jelentőségéről és technikáiról beszélt, Sike Erika a Kongresszusi Könyvtár magyar állományáról – mely a legnagyobb külföldi gyűjtemény – a digitalizált művek elérhetőségéről, egyáltalán a digitális példányok preferálásáról, illetve a gyarapítás módjairól és arányairól beszélt. Wollner Ildikó, a British Library munkatársa a digitalizálás méreteiről, tartalmáról adott elő, illetve szorgalmazta, hogy a digitalizált magyar anyagok metaadatainak jó lenne a magyar elektronikus gyűjteményekben is megjelenüek. Biczó Krisztina, a Külgazdasági és Külügyminisztérium könyvtárának szerepét mutatta be a kulturális diplomáciában, ame-

lyet könyvadományok, magyar nyelvű könyvsarkok elhelyezésével és ezen keresztül történő kapcsolatépítéssel valósítanak meg. Végül Daczó Zsuzsa, a Kongresszusi Könyvtár munkatársa további magyar nyelvű digitális anyagok eléréséről, illetve a könyvtár ingyenes szolgáltatásairól tájékoztatta a konferencia résztvevőit.

A konferencia mindkét napja a könyvtári, kiállító- és raktári terek, illetve az OSZK digitálizáló műhelyének látogatásával zárult.

Köszönet a meghívásért, a kiváló szervezésért, a gondos vendéglátásért és a szakmai-emberi összetartozás élményéért.

BÁLINT ÁGNES

Tisztántúli Református Egyházkerület
Közgyűjteményei

Kitüntetések

Örömmel értesültünk arról, hogy két tagkönyvtárunk vezetője is magas kitüntetésben részesült, és ehhez szeretettel gratulálunk!

Ásványi Ilona, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója kiemelkedő tevékenysége elismeréseként a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata kitüntetésben részesült augusztus 20-a alkalmából. A kitüntetést Zsigó Róbert, a Kulturális és Innovációs Minisztérium miniszterhelyettese és Závogyán Magdolna kultúráért felelős államtitkár adta át.

<https://konyvtar.osb.hu/hu/node?page=3>

Dr. Kührner Éva, a Szent Atanáz Görögkatolikus Főiskola Könyvtárának vezetője az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékére szervezett megemlékezésen kitüntetésben részesült. Az ünnepségen Seszták Oszkár, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Közgyűlés ezüst emlékérmé kitüntető elismerést adományozta a Bessenyei Társaság elnökeként kifejtett, kimagasló tevékenysége elismeréseként.

Szeretettel gratulálunk kollégáinknak sokoldalú és kimagasló teljesítményükért!

<https://www.szon.hu/helyi-kozelet/2024/10/kitunteto-elismeres-az-aldozatos-munkaert>

vendégünk

DR. MARTIN FASSNACHT

az Index Theologicus igazgatója
Tübingeni Egyetem

*magyar teológia
nemzetközi találásban*

Szakmai a nap a teológiai és vallástudományi
szakirodalom nemzetközi disszeminációjáról

Open Access publikálás, online folyóirat-kiadási
platformok bemutatása

 +36-30-797-2642

szervező: Egyházi
Könyvtárak Egyesülése

helyszín: Pázmány Péter Katolikus
Egyetem Jogi Kar, 1088 Budapest,
Szentkirályi u. 28.

időpont: 2025. február 20.
10:30-16:00.

